

Розділ V ІНСТРУМЕНТАР ЕКОНОМІКИ

ВИДИ РИЗИКУ, ЇХ ОЦІНКА

О. Ніколаєвич

Ризик – явище, з яким доводиться зустрічатися у повсякденному житті, і його впливу на будь-яку діяльність людини уникнути майже неможливо. Ця категорія проявляється в більшості напрямків людської діяльності і притаманна будь-якій сфері народного господарства. Необхідно ефективно та раціонально управляти ризиками. Від цього залежить фінансове становище підприємства¹. В залежності від прийняття чи заперечення можливості настання ризикових ситуацій, залежить рівень готовності суб'єкта господарювання оперативно приймати оптимальне управлінське рішення в кричній ситуації. За умов розвитку соціально-орієнтованої економіки, у зв'язку з ускладненням функціонування виробничо-господарської діяльності значення такого поняття як "ризик" значно заростає.

Поняття "ризик" в економічній літературі представлено безліччю визначень. Перш за все, це пов'язано багатогранністю цієї економічної категорії. Ризик розглядають і як розподіл ймовірностей результатів дій суб'єкта господарювання, і як відхилення фактичних результатів від їх планових очікувань². Але на нашу думку, першочергово це явище необхідно розглядати як ймовірність отримання несприятливих результатів.³ Сільськогосподарський виробник, як будь-який суб'єкт виробничо-економічних відносин на ринку товарів та послуг зустрічається з низкою проявів несприятливих умов в процесі здійснення своєї діяльності, мінімізація негативного впливу котрих дозволить стати більш конкурентоспроможним на ринку.

В основі ризиків лежать непередбачувані випадкові коливання результатів господарської діяльності підприємства. Ризик зниження рівня конкурентоздатності пов'язаний із ризиками: 1) втрати власних конкурентних переваг; 2) формування та утримання переваг конкурентами; 3) зниження ефективності (перш за все ефективності використання ресурсного потенціалу)⁴.

¹ Баланська Т.В., Постан М.Я. Сучасні методи управління інвестиційними ризиками / Баланська Т.В., Постан М.Я // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. - 2014. - № 4 (49). – С. 53-66.

² Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: Учебное пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ДИС, 2002. – 160 с.

³ Донець Л. І., Шепеленко О. В., Баранцева С. М., Сергеева О. В., Веремейчик О. Ф. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків. Навч. посіб. / За заг. ред. Донець Л. І. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с

⁴ Николук О.М. Управління ризиками як напрям забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / О.М.Николук // Інноваційна економіка. – 2016. - № 7-8. - С. 75-80.

По суті, сприйняття ризику і готовність до нього – це одна з якостей підприємця. І ризик виступає як своєрідна розплата за можливість і бажання займатися економічною діяльністю⁶⁸. Виробники сільськогосподарської продукції зустрічаються з різноманітними ризиками, які можна системно класифікувати (рисунок 1).

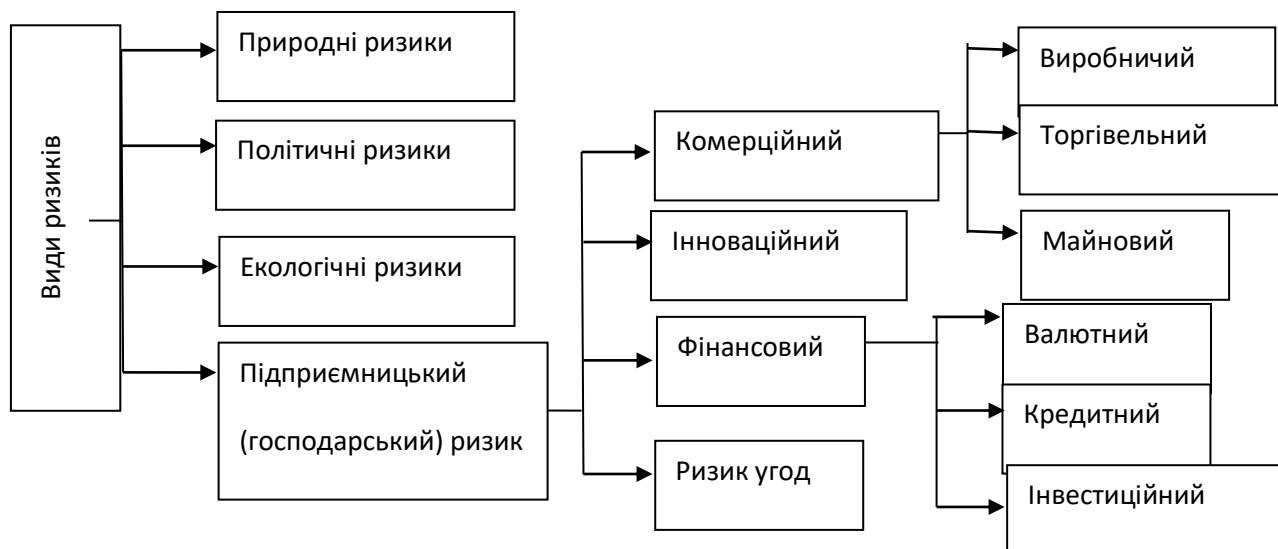

Рисунок 1. **Класифікація ризиків, притаманних виробникам сільськогосподарської продукції (узагальнено автором на основі ⁶⁸)**

Системне управління ризиком передбачає цілеспрямовані впливи як на зовнішнє середовище підприємства, так і на його внутрішню структуру. Такі впливи покликані забезпечити досягнення цілей системи та її ефективність^{6,47,5}.

До способів впливу на ризик відносять:

- зниження ризику (спроба зменшити можливі збитки, виключення ризику, зниження ймовірності настання ризикової події);
- збереження ризику (досягається шляхом залучення коштів ззовні, або шляхом самофінансування);
- передача ризику⁶⁹.

Одним з механізмів передачі ризику є страхування. Як стверджують Л.А. Євчук і А.О. Тарасов, мінімізація ризиків сільгоспвиробників шляхом їх співпраці зі страховими компаніями є мало поширеною через необхідність сплати значних сум страхових внесків і низький рівень покриття збитків (близько 50 %) при настанні страхового випадку.

⁵ Бездітко О. Є. Системна оцінка управління ризиками сільськогосподарських підприємств / О. Є. Бездітко // Наукові читання – 2014: наук.-теорет. зб. / ЖНАЕУ. – Житомир : ЖНАЕУ, 2014. – Т. 3. – С. 183-185

Програма державної підтримки страхування сільськогосподарського виробництва працює ще слабо, тому актуальною є можливість застосування інших методів зменшення ризику, зокрема хеджування. Проте хеджування ризику засобом укладання ф'ючерсних контрактів притаманне великим за масштабами сільськогосподарським виробникам, і зовсім недоступне для переважної більшості українських виробників сільськогосподарської продукції⁶.

Такий спосіб впливу на ризик, як його зниження характеризується скороченням ймовірності настання й обсягу втрат за умови виникнення несприятливих подій. Існує кілька прийомів, які дозволяють зменшити ступень ризику. Вагомий внесок в боротьбі з ризиком відводять такому інструменту, як профілактика, яка покликана знизити ймовірність настання ризикової події. У системі ризик-менеджменту використовуються звичайно певні форми профілактики ризиків:

- уникнення ризику;
- лімітування;
- диверсифікація⁶⁸.

Найбільш ефективним способом боротьби з ризиком є його уникнення. Проявом такого прийому може виступити повна відмова від здійснення господарських операцій, і як наслідок - повна ліквідація підприємницького ризику.

Лімітування фінансових ризиків – одна з форм захисту від фінансових ризиків, яка полягає у встановленні внутрішніх нормативів для фінансових операцій, за якими фінансові ризики можуть перевищувати допустимий рівень⁷.

Диверсифікація – володіння найрізноманітнішими фінансовими активами, кожен з яких має різний рівень ризику, з метою зниження загального ступеня ризику портфеля в цілому. Ефективність здійснення диверсифікації безпосередньо залежить від своєчасної орієнтації на види товарів, робіт, послуг, які мають попит і є конкурентоздатними⁷⁰.

Диверсифікація виступає найбільш ефективним засобом мінімізації впливу ризикових подій на діяльність підприємств-виробників сільськогосподарської продукції, оскільки такий прийом є порівняно менш витратним способом зниження ступеня господарського ризику. Диверсифікацію можна розглядати як певне розсіювання, подрібнення ризику.

Одним з напрямів розсіювання ризиків у сільському господарстві при виробництві сільськогосподарської продукції можна використати диверсифікацію різних видів діяльності, яка ґрунтується на переміщенні всіх наявних виробничих ресурсів у нові види виробництва сільськогосподарської продукції та послуг. Якщо розглядати як суб'єкт виробництва

⁶ Євчук Л. А., Тарасов А. О. Управління ризиками діяльності сільськогосподарських підприємств через механізми хеджування / Євчук Л. А., Тарасов А. О. // Економіка АПК. - 2013. - № 7. – С. 78

⁷ Диверсифікація. Енциклопедія сучасної України. – 7.03.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

сільськогосподарської продукції приватне селянське господарство, такий напрям дає можливість отримання додаткового прибутку, більш ефективного використання робочої сили всіх членів селянської родини. Головною метою даної форми профілактики ризику є формування альтернативних джерел отримання прибутку від різноманітних видів господарських операцій. Прикладом альтернативного доходу в цьому випадку є розміщення на території об'єкту сільського туризму.

Ще одним не менш ефективним прийомом є диверсифікація асортименту продукції, що випускається та послуг, що надаються селянським господарством. Використання посівних площ під висадку культур, пристосованих до різних кліматичних умов дозволить роздробити вплив природних ризиків.

У сільському господарстві, як в будь-якій сфері виробництва, системний підхід до сприйняття та оцінювання ризику дозволить мінімізувати його негативний вплив на діяльність і розвиток підприємства, динаміку обсягів прибутків. Застосування способів впливу на ризик, використання певних форми профілактики ризиків має стати стратегічною задачею, що дозволить максимально ефективно розпоряджатися наявними ресурсами.